

STABILITATEA FINANCIARĂ ȘI ROLUL BĂNCILOR CENTRALE ÎN ASIGURAREA EI

Cristina ONCEANU, studentă, *Facultatea de Științe Reale, Economice și ale Mediului, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*
Conducător științific: **Natalia BRANAȘCO**, dr., conf. univ.

Abstract: *The importance of banking system stability is much more visible in conditions of financial instability, and the imperfections of the financial system, banks' vulnerability to economic changes and banking crises are the main factors that determine banking supervision to take measures to ensure banking stability.*

Keywords: *financial stability, financial instability, vulnerability, supervision, regulation.*

În condițiile globalizării fluxurilor financiare și a gradului de integrare tot mai ridicat al piețelor financiare, stabilitatea financiară a devenit o temă de studiu deosebit de importantă deopotrivă pentru instituțiile financiare și cercetători. Stabilitatea financiară este condiția economiei caracterizată de lipsa dezechilibrelor majore, care ar putea duce la crize financiare sistemice, incapacitatea instituțiilor financiare de a efectua uniform operațiuni financiare sau la căderea piețelor financiare. Această condiție este esențială pentru funcționarea economiei naționale. Asigurarea stabilității financiare constituie o preocupare naturală, iar în ultimul timp una devenită prioritară, pentru băncile centrale, care se află în fruntea sistemelor financiare naționale. Având responsabilitatea asigurării stabilității prețurilor, băncile centrale contribuie la stabilitatea financiară.

Băncile centrale veghează, de asemenea, la buna funcționare și la fluiditatea circuitelor de finanțare și de plăți, acestea fiind sensul major al sarcinii lor de supraveghere prudențială a instituțiilor de credit și de supraveghere a sistemelor de plăți și decontări. În exercitarea funcțiilor lor, băncile centrale participă astfel activ la conceperea și adoptarea reglementărilor și pârghiilor de natură să mențină și să întărească stabilitatea financiară. Ele realizează, de asemenea, monitorizarea atentă a evoluțiilor financiare prin prismă atât conjuncturală, cât și structurală, încercând să detecteze factorii de risc. Această monitorizare permanentă urmărește îndeosebi identificarea mecanismelor și interacțiunilor susceptibile să alimenteze dinamici destabilizatoare în sânul sferei financiare, precum și evaluarea rezistenței și eventualelor vulnerabilități ale diverselor sale componente.

În literatura de specialitate nu există o definiție general acceptată a stabilității financiare și nici un model sau cadru analitic standardizat de evaluare, dar au fost concepute anumite definiții care evidențiază sensul larg și sensul restrâns al acesteia. Astfel, o definiție în sens larg, care pune accent pe funcționarea de ansamblu a sistemului financiar, este următoarea: stabilitatea financiară reprezintă situația în care sistemul financiar este capabil să atragă și să plaseze fonduri bănești în mod eficient și să reziste la șocuri fără a aduce prejudicii economiei reale. Astfel, se sugerează că supravegherea prudențială deține rolul principal în promovarea stabilității financiare, politica monetară prezintă importanță din perspectiva alocării eficiente a resurselor în măsura în care poate contribui la stabilitatea prețurilor [7].

Într-o abordare mai îngustă, dar mai utilă din perspectiva unei bănci centrale, care pune accent pe evitarea crizelor, stabilitatea financiară constituie situația în care nu se produc crize bancare, iar prețul activelor și, în special, rata dobânzii manifestă un grad ridicat de stabilitate. Astfel, se poate defini stabilitatea financiară ca fiind în special traiectoria „netedă” a ratelor dobânzilor, politica monetară având un rol mai important, iar spațiul de manevră în privința utilizării instrumentului său (rata dobânzii de politică monetară) poate face obiectul unei limitări. Astfel, am putea asista la un conflict între stabilitatea prețurilor și stabilitatea financiară [7].

Literatura și practica economică nu au ajuns încă la un punct de vedere comun cu privire la conținutul conceptului de „stabilitate financiară”, relevarea notelor acestuia pornind adesea de la noțiunea opusă: „instabilitate financiară”. Astfel, unii autori, ca, de exemplu, J. Chant, consideră că „instabilitatea financiară se referă la condițiile de pe piețele financiare, care afectează sau amenință să afecteze performanțele economice prin impactul pe care îl au asupra sistemului financiar”. De asemenea, A. Crocket definește stabilitatea financiară drept „situația în care performanța economică nu este afectată în mod potențial de fluctuația prețurilor activelor sau de incapacitatea instituțiilor financiare de a-și îndeplini obligațiile”. În aceeași manieră, F. Mishkin consideră că „instabilitatea financiară apare atunci când șocurile din sistemul financiar interferează cu fluxul informațional în așa mod încât sistemul financiar nu mai este capabil să-și îndeplinească funcțiile și să canalizeze resursele spre destinațiile cele mai productive”.

În această ordine de idei, o definiție contrarie a noțiunii de „stabilitate financiară”, și anume aceasta se definește drept stare a sistemului financiar în care nu apar perturbații sistemice, acestea fiind următoarele:

- nu dau faliment instituțiile financiare;
- nu are loc reducerea anormală a lichidității pe anumite segmente de piață;
- nu au loc întreruperi în funcționarea sistemelor de plăți;
- nu există o volatilitate excesivă a prețurilor titlurilor;
- nu se formează bule financiare sau are loc explozia unor asemenea bule;
- nu există o creștere sau limitare excesivă a creditului etc. [7]

Deși conceptul de stabilitate financiară nu are o definiție unică, admisă de toți economiștii și de toate băncile centrale, totuși, este cert faptul că „stabilitatea financiară este acea stare în care mecanismele economice de formare a prețurilor, de evaluare, divizare și gestionare a riscurilor financiare funcționează suficient de bine

pentru a contribui la creșterea performanței economice”. Mai precis, „stabilitatea financiară” este starea în care se află sistemul financiar atunci când este capabil să îndeplinească simultan următoarele trei funcții esențiale:

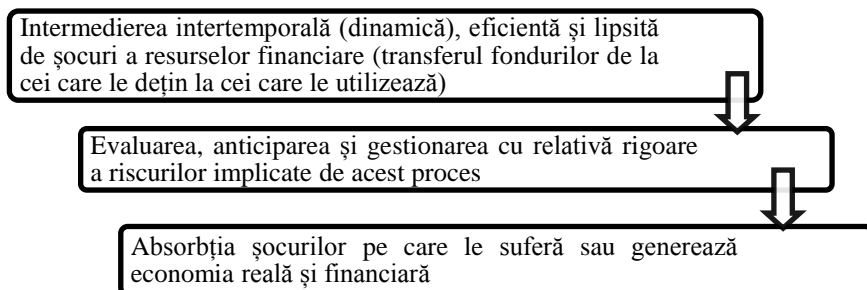

Figura 1. Funcțiile sistemului financiar

Sursa: elaborată de autor în baza literaturii de specialitate

Prin prisma acestor definiții, „stabilitatea financiară” apare ca o trăsătură a sistemului financiar ce reflectă capacitatea acestuia de a determina o alocare eficientă în spațiu și timp a resurselor și de a evalua, diviza și gestiona riscul financiar prin mecanisme autocorecționale proprii. În mod concret, un sistem financiar este stabil, dacă îndeplinește două cerințe fundamentale:

- 1) este capabil să conducă la îmbunătățirea performanțelor economice;
- 2) permite eliminarea dezechilibrelor determinate de factorii endogeni sau de evenimente adverse și neanticipate. [7]

Conceptul de „stabilitate dinamică” reflectă, așadar, complexitatea proceselor financiare, care sunt alcătuite dintr-o multitudine de elemente interconectate și în evoluție (piețe, instituții, infrastructură), își modifică în timp forma și conținutul, suferă schimbări calitative, evoluează într-un mod imprezvizibil etc. [4, p. 123].

Ca urmare, la fel ca alte noțiuni economice, noțiunea de stabilitate financiară este destul de vagă și intuitivă. De aceea, unii economiști încearcă să îi sporească precizia, tratând-o cu ajutorul aparatului conceptual și analitic al teoriei probabilităților, teoriei jocurilor, teoriei anticipațiilor etc. Asemenea abordări, foarte răspândite în literatura economică actuală, face vizibil caracterul dinamic al stabilității financiare, multitudine de determinate (endogene și exogene), natura probabilistică a unora dintre variabilele care o descriu.

Din punct de vedere practic, urmărirea consecvență a asigurării stabilității este importantă, deoarece această stare exercită un mare număr de efecte benefice asupra ansamblului vieții economice și sociale. În literatură, efectele respective sunt considerate „externalități” [7].

Externalitățile pot fi definite drept: „Costuri și beneficii care apar atunci când activitățile sociale sau economice ale unui grup de persoane au impact asupra altuia, și atunci când primul grup nu reușește să răspundă integral pentru impactul său”.

În literatură, externalitățile aferente stabilității financiare sunt clasificate în două categorii:

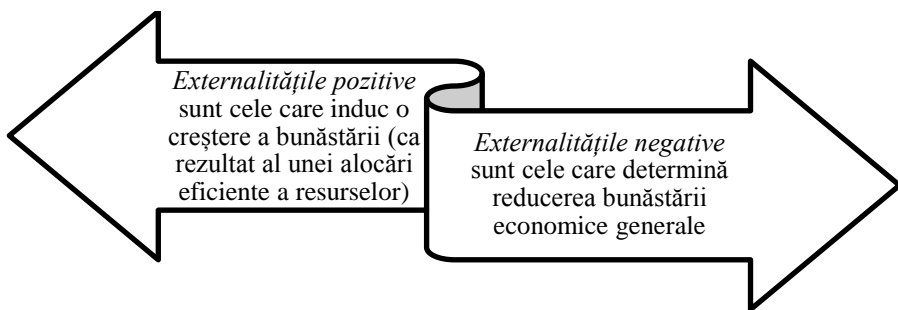

Figura 2. Clasificarea externabilităților

Sursa: elaborată de autor în baza literaturii de specialitate

Se consideră că o serie de externalități negative (concentrarea riscului de credit, lipsa de lichiditate, evaluarea necorespunzătoare a activelor financiare, insolabilitatea unei categorii semnificative de debitori etc.) au caracter endogen, în sensul că sunt internalizate de instituțiile financiare, care le transformă astfel într-o sursă inerentă de instabilitate. Cu alte cuvinte, aceste externalități negative sunt rezultatul unei perioade de stabilitate financiară sau sunt apărute în urma funcționării normale a sistemului financiar, însă asigurarea stabilității face necesară corectarea lor. [7]

În concluzie, sistemul financiar este susceptibil să împiedice derularea proceselor economice normale și obținerea performanțelor dorite într-o anumită manieră endogenă, chiar și în absența unor șocuri exogene. Un exemplu, în acest sens, este acumularea de dezechilibre cauzate de imperfecțiunile pieței. Înseamnă că „stabilitatea financiară” nu presupune neapărat absența crizelor, cât mai degrabă prevenirea apariției dezechilibrelor care ar putea afecta integritatea sistemului financiar și, mai departe, blocarea proceselor economice reale. [7]

În calitate de bancă centrală, își orientează eforturile spre atingerea obiectivelor sale strategice, alinate la domeniile de activitate de bază. Acestea din urmă vizează politica monetară, supravegherea instituțiilor financiare, emisiunea monetară și sistemul de plăți. În vederea menținerii stabilității financiare și a consolidării sistemului bancar, precum și în scopul neadmiterii implicării băncilor în operațiuni riscante, BNM promovează o politică activă în domeniul reglementării și supravegherii bancare [1].

Economiștii contemporani sunt, în general, de acord că un rol important în asigurarea stabilității financiare revine băncii centrale. Cu toate acestea, dat fiind caracterul relativ al conceptului de „stabilitate financiară”, sarcinile care revin în acest domeniu băncii centrale sunt destul de controversate în doctrină. Iar stipularea acestor atribuții în textele legale este și ea destul de imprecisă [5, p. 167].

Se consideră totuși că există unele funcții ale băncii centrale care pot contribui la realizarea stabilității financiare. Aceste funcții sunt următoarele:

1. Reglementarea și supravegherea sectorului bancar;
2. Gestionarea și monitorizarea sistemelor de plăți;
3. Garantarea depozitelor;
4. Funcția de împrumutător în ultimă instanță.

În literatură, se disting două forme de reglementare: directă și indirectă. Reglementarea directă este acea formă de reglementare care indică în mod imperativ comportamentul prescris băncilor comerciale. Este vorba, așadar, de o formă de reglementare prohibitivă și sancționatoare. Reglementarea indirectă încearcă să inducă tipul de comportament dorit, nu să îl impună sub amenințarea sancțiunii. Cu alte cuvinte, reglementarea indirectă este mai permisivă [3, p. 220].

Adevărul este că băncile centrale dispun de o serie de instrumente care le permit să acționeze pentru îndeplinirea atât a obiectivului de stabilire a prețurilor, cât și a celui de stabilitate a sectorului financiar. Deși stabilitatea financiară nu constituie, de regulă, un obiectiv explicit pentru băncile centrale moderne, instabilitatea financiară sistemică poate anula performanțele acestora în atingerea obiectivului lor final major: stabilitatea prețurilor. Căci, din cauza nevoii pe care o creează de a injecta lichidități suplimentare în sistemul bancar, o criză a sectorului bancar poate afecta direct stabilitatea monetară. De aici se naște amintita complementaritate între stabilitatea prețurilor și stabilitatea financiară, cu toate că realizarea celei dintâi nu implică neapărat asigurarea celei din urmă [3, p. 154].

Relația din stabilitatea financiară și stabilitatea prețurilor poate fi reprezentată schematic astfel:

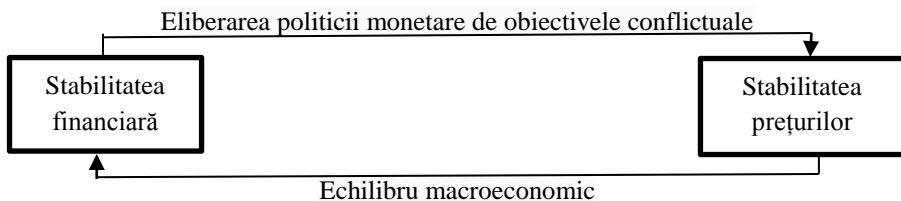

Figura 3. Legătura dintre stabilitatea financiară și stabilitatea prețurilor

Sursa: elaborată de autor în baza literaturii de specialitate

Cu ajutorul acestei scheme, principalele rațiuni pentru care o bancă centrală modernă trebuie să joace un rol esențial în asigurarea stabilității financiare pot fi clasificate astfel:

- banca centrală este singurul emitent al monedei primare, care constituie mijlocul legal de plată;
- banca centrală este instituția care răspunde de buna funcționare a sistemului național de plăți sau sistemul de plăți constituie principalul vector de transmitere și amplificare a riscului sistemic;
- sistemul bancar este principala componentă instituțională a mecanismului prin care se transmit efectele exercitate de politica monetară asupra economiei reale, în cazul în care sistemul bancar nu funcționează, banca centrală are dificultăți în reglarea lichidităților din economie în funcție de obiectivele politicii sale monetare;
- stabilitatea monetară și stabilitatea financiară sunt strâns legate: una din cauzele frecvente ale crizelor financiare este creșterea excesivă a ofertei de monedă. [7]

Sectorul bancar în Republica Moldova este format din două nivele: Banca Națională a Moldovei și băncile comerciale. Activitatea Băncii Naționale, ca organ de

reglementare și supraveghere a activității băncilor, este bazată pe Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei, care stabilește competența, obiectivul principal, atribuțiile de bază ale Băncii Naționale și relațiile acesteia cu instituțiile financiare. Legea instituțiilor financiare este legea de bază care reglementează activitatea instituțiilor financiare, inclusiv activitatea băncilor [6].

În conformitate cu prevederile legislației bancare, Banca Națională a Moldovei a creat mecanismul de supraveghere și reglementare a activității bancare, prin stabilirea unui șir de cerințe specifice, stipulate în actele normative ale Băncii Naționale a Moldovei, pe care băncile sunt obligate să le respecte [6].

Bazându-se pe standardele general acceptate, Banca Națională a Moldovei promovează o politică activă în domeniul reglementării și supravegherii activității băncilor prin:

- stabilirea criteriilor de autorizare a băncilor, a cerințelor față de capital, a exigențelor față de proprietari și cotele acestora, precum și față de administratorii băncilor;
- stabilirea cerințelor menite să asigure calitatea înaltă și funcționalitatea sistemelor de control intern ale băncilor, inclusiv procedurile aferente prevenirii și combaterii spălării banilor;
- stabilirea și supravegherea respectării cerințelor prudențiale pentru a asigura limitarea expunerii la riscuri a băncilor;
- întreprinderea acțiunilor, aferente aplicării măsurilor de corecție, sancțiuni, instituirea supravegherii speciale sau, după caz, a administrării speciale pentru soluționarea problemelor la băncile cu vulnerabilități sporite. [6]

Stabilitatea financiară a băncilor, în mare măsură, depinde de cadrul legal, în baza căruia își desfășoară activitatea. Activitatea băncilor se reglementează prin Legea instituțiilor financiare și Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei. La realizarea atribuțiilor sale, BNM acordă o atenție deosebită implementării adecvate în practică a principiilor internaționale de supraveghere general acceptate. [3, p. 77]

Pentru protejarea intereselor deponenților și asigurarea stabilității și viabilității sistemului bancar, BNM asigură supravegherea băncilor prin stabilirea unor cerințe și indicatori prudențiali și urmărirea respectării acestora, precum și a altor cerințe prevăzute de legislația în vigoare. Pentru asigurarea menținerii unei supravegheri continue, BNM monitorizează activitatea și performanța financiară a fiecărei instituții financiare în parte, precum și a sectorului bancar în întregime [3, p. 110].

Banca Națională încurajează băncile să-și perfecționeze continuu mecanismele de administrare, fapt care va contribui la promovarea unui sector bancar stabil, la creșterea transparenței, încrederii și atractivității sectorului bancar autohton pentru deponenți și clienți, precum și pentru potențiali investitori și creditori [6].

Scopul controalelor la distanță este monitorizarea și analiza situației financiare a băncilor în perioada dintre controalele pe teren pentru identificarea timpurie a riscurilor și a eventualelor probleme în activitatea băncii și adoptarea rapidă a măsurilor de rigoare. Monitorizarea băncilor licențiate este efectuată în baza rapoartelor prezentate de către bănci în conformitate cu cerințele BNM aferente situațiilor financiare și a rapoartelor în scopuri prudențiale, în baza informației obținute în

urma efectuării controalelor complexe și tematiche, precum și în baza informației auditului extern.

Scopul controlului pe teren este de a identifica nivelul de risc al băncii și de a evalua capacitățile administratorilor băncii de a controla și dirija eficient acest risc. Anual, fiecare bancă este supusă unui astfel de control. În cadrul controlului pe teren se determină situația financiară generală a băncii, cauzele și factorii care afectează siguranța acesteia. Supravegherea pe teren se află în strânsă interdependență cu supravegherea la distanță. Informația obținută în cadrul controalelor la distanță este utilizată pentru a stabili scopul și principalele obiective ale controalelor pe teren [6].

Dezvoltarea funcției de supraveghere constituie un obiectiv de importanță strategică pentru BNM și necesită o alocare semnificativă de resurse și capacități atât interne, cât și externe.

Totodată, pentru dezvoltarea funcției de reglementare și supraveghere a entităților raportate în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului, Banca Națională a Moldovei poate implementa soluții informatice privind analiza la distanță, care poate optimiza procesul de analiză a datelor și spori nivelul abordării bazate pe risc în practica de supraveghere.

Chiar dacă rolul de asigurare a stabilității financiare nu este expres prevăzut de legislație sau de actele normative ale statului, banca centrală este percepută de public ca fiind instituția care își îndreaptă eforturile spre sporirea siguranței sistemului bancar și menținerea stabilității financiare.

În prezent, asigurarea stabilității financiare în Republica Moldova este legată, în principal, de monitorizarea și susținerea stabilității sectorului bancar, dată fiind lipsa pe piață a operațiunilor cu instrumente financiare derivate, cât și a intermediarilor financiari specializați. De aici, reiese că sarcinile de bază în acest domeniu se referă la responsabilitatea Băncii Naționale a Moldovei.

Luând în considerare particularitățile structurale și nivelul de dezvoltare a sistemului financiar din Republica Moldova, până nu demult, ca mecanisme de asigurare a stabilității financiare erau utilizate doar instrumente tradiționale microprudențiale de supraveghere bancară, de reglementare valutară, de monitorizare a sistemului de plăți. Însă, în ultimii ani, BNM dezvoltă activ elemente noi de monitorizare și asigurare a stabilității financiare, incluzând, în particular, supravegherea risc-orientată a activității băncilor, analiza macroprudențială. Pe de o parte, BNM are un interes major în toate aceste domenii, iar pe de altă parte, dispune de competențele și de bazele de date necesare. O eventuală delegare de atribuții către alte instituții ar reprezenta o soluție neoptimală, având în vedere posibilele conflicte de interese ce ar putea apărea.

Așadar, asigurarea și menținerea stabilității și siguranței sistemului bancar presupune, în condițiile unui mediu macroeconomic stabil, o reglementare și supraveghere prudențială corespunzătoare, un management eficient al riscurilor caracteristice activității instituțiilor financiare, un nivel înalt de transparență, promovarea principiilor de guvernare corporativă, precum și neimplicarea statului în activitatea băncilor etc.

Bibliografie:

1. Legea cu privire la Banca Națională a RM, nr. 548-XIII din 21.07.1995. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 12.10.1995, nr. 56-57/624.

2. DIMITRIU, M., MIHALAȘCU, R. *Managementul riscului bancar*. București: Ed. Pro Universitaria, 2012. 356 p.
3. DIMITRIU, M. *Stabilitatea financiară și strategii financiare*. București: Ed. Letras, 2018. 321 p.
4. SPULBAR, C. *Management bancar – manual universitar*. Craiova: Ed. SITECH, 2003. 217 p.
5. UNTARU, F. *Management financiar-bancar*. București: Ed. Pro Universitaria, 2012. 208 p.
6. *Informație privind stabilitate financiară în Republica Moldova* [online] [citat 20.03.2021]. Disponibil: <https://www.bnm.md/ro/content/stabilitate-financiara>